

od vere (minister izroči roki pravice zločinca — lastnega sina) ... „Sile morejo delovati v svetovju, o katerih niti ne slutimo, da so“ (106). Rad podpiše tako krilatico, kdor čisto ne zanika metafizike. Ali sklepati na določeno realnost takih moči, presega človeški um ... Če že govoriš o čudežu na Marni (Francozi ustavili švabsko prodiranje), kakšno čudo je bil šele uspeh osrednjih velesil do poslednjega trenutka! In čudeša indijskih taskalodrugitov in omfaloskopov ter raznih drugovernikov?! O teh spominih in opazovanjih pravi avtor, da jih je „pisal v neki zmedenosti, ki je rasla v isti meri, kakor so se dogodki oživljali pred njegovim spominom, in zmedenost ni zdravstveno stanje“ (150). Res je, psihologi splošno priznavajo, da duševni dožitki vsled nestanovitnosti v istini drugače izgledajo, kakor jih vobče popisujemo.

Misliš, da je račka,
pa je bel labod;
misliš, da je bel labod,
pa je deveta kraljična ...

V knjigi se povdarja dejstvo, da je krščanska vera blagodejno vplivala na francoske vojake. Turški kizmet ima baje isti čudoviti lek. Rad bi vedel, s kakšno oporo so neki umirali črnici na bojišču. Pozitiven dokaz Višjega bitja naj bi bila žrtev onih vojakov, ki poginejo nepoznani za domovino, češ zakaj naj sicer človek daruje sedanost prihodnosti? „Domovina“ ne obstoji zgolj iz zaledkarjev, ampak tudi iz bojevnikov samih. „Manj strašna noč je v črne zemlje krili, kot so pod svetlim solncem sužni dnovi.“ Uničevanje človeštva v smrti se piscu zdi nesmiselno, če ni zagrobnega življenja. Kaj pa druge životinjne in celi svetovi? Mi menda le preveč silimo v ospredje svoj mikrokozem! Da, Ortega ima v svojem svetovnem nazoru „nepremagljivo nevednost“, kakor pravi abbé, ki še pametno pristavlja: „Prilika o talentih nas uči: Bog le tiste terja, katerim je dal ...“ Z različnimi idejami bi se še dalo pričkat — toda zadostuj. Spomnil sem se ravno Cankarjevih besed: Dolgčas bi bilo na svetu, ko bi bilo vse dokazano.

Prevod je dovolj gladek, pregledal ga je ka-li g. dr. Detela. Vendar mu je ušlo par nepriznanih oblik. Nimam izvirnika, da bi pogledal, kaj pomeni francoski u v e l i zobje. Galicizem je vprašati po bolezni: kaj pač ima (kaj mu je)?

A. Debeljak.

Vouk dr. Vale: Nauka o životu bilja. U Zagrebu 1918. (Znanstvena djela za opću naobrazbu, izdala jgsl. akademija znanosti i umjetnosti, knjiga 7). — 367 strani vel. 8° z 226 slikami v tekstu in 7 tablicami. Cena 12 K.

Akademija znanosti v Zagrebu izdaja poleg svojih strokovnih znanstvenih knjig v novejšem času tudi poljudna znanstvena dela. V gorenjem naslovu označena „Nauka o životu bilja (biologija bilja)“ je sedma knjiga v tej zbirki, ki naj ponese uspehe in spoznatve novodobne vede med širše kroge. Priporočamo to knjigo našemu razumništvu najtopleje, ker podaja na široko zajeto snov one prirodopisne vede, ki slove kot „scientia amabilis“. Knjiga se laskavo prikuplja po umni izberi vsebine in po lahkem, jasnem in živahnem pripovedovanju, ki ni samo zgolj stvarno in „suho“, nego je čestokrat čustveno povdarjeno. Odlikuje se vseskozi kot odlično delo veščaka, ki ima bister vsestranski vpogled v širno novodobno botaniško strokovno književnost. Umel

je iz nje spretno izbrati razumniku zanimive spoznatve znamenitih rastlino-slovcev, ki so razkrivali tajnosti rastlinskega življenja.

Kakšno je rastlinsko življenje, ki je snov naši knjigi?! Na kratko ga označimo tako-le: Vzniknilo je iz naročja matere zemlje, razvilo se je v neskončnem številu oblik v neizmerni iznajdljivosti prirode, dasi pridržuje vse-skozi bistveno isto zgradbo; spaja se z neživo prirodo, ko vleče iz nje tvarino in sile za svoje življenjsko snovanje; pada nazaj v mrtvo prirodo, pa se zopet in zopet prerodi in pomlajeno stopa v boj za žitek in bitek, opremljeno zanj s prikladnimi, „smotreno“ prirejenimi sredstvi, ki so tehniško čudovito zamišljena, vedno odgovarjajoča vnanjim zahtevam. Živa rastlina stremlji proti svetlobi in spretno porazstavlja zelene liste, da zajemajo svetlobno energijo, ker ž njo predelujejo mrtvo surovo hrano v životvorne organske snovi. Hrano dviga rastlina iz zemlje s pomočjo vode in jo vodi do listov. Umno uravnava porabo vode in jo skrči, kadar preti pekoči solnčni soj. S trnjem in strupom se brani rastlina sovražnih živali, vabi pa prijateljske žuželke, da ji prenašajo cvetni prah. S spretno ukrenitvijo se izogiblje pogubnemu vplivu mrzle zime. Kjer tla ne dajejo pripravne surove hrane, se umejo neke rastline okoristiti z že po drugih rastlinah in po živalih pripravljeno organsko hrano, ali pa si celo kot „mesojede“ samodejno prisvajajo živali za plen in prikrojijo rastlinsko prilikovanje v živalsko prebavljanje. — O vseh teh in sorodnih pojavih nas pisatelj poučuje, in z rastočim zanimanjem sledimo njegovemu pripovedovanju. Pogostoma se njegove besede opirajo na obilne podobe, ki jih je pisatelj ali namestil med besedilom ali pa se nam predočujejo skrbno izvršene na 7 posebnih listih. Izmed le-teh predstavljajo štiri zanimive rastlinske predmete iz Adrije, iz Hrvatske in z botaničnega vrta v Zagrebu, ki mu je avtor predstojnik kot vseučiliški profesor za botaniko.

Snov knjige je razdeljena na osem poglavij, ki se vrstijo tako-le: 1. Stanica kot osnovka zgradbe in življenja rastlin, 2. razvoj rastline iz semena, 3. in 4. življenje in zgradba vegetativnih organov višjega in nižjega rastlinstva, 5. odnosi rastlinstva proti okolici, 6. socialno življenje v rastlinstvu, 7. razplod in množenje rastlin, 8. dodatek: psihologija rastlin.

Veda o življenju rastlin se je razvila, odkar sta dve drugi vedi, fizika in kemija napredovali toliko, da sta omogočili pogled v dogodke rastlinskega življenja. Pisatelj je spisal svojo knjigo za razumnike, ki razpolagajo z osnovnimi nauki iz fizike in kemije. Namenil jo je pa tudi slušateljem botanike na vseučilišču in učiteljem botanike na srednjih šolah.

Življenjske pojave na rastlinah proučujemo ali tako, da se vprašujemo, kaj jim je vzrok, z drugo besedo: kateri fizikalni in kemijski činitelji jih povzročajo, ali pa vprašujemo: čemu, kateri svrhi služijo? Na primer: težnost je vzrok, da korenina raste navzdol v zemljo, svrha te rasti pa je, da korenina v zemlji dobi vode in rudninske hrane in pa, da rastlino zasidra v podlagi.

Večji del biologov meni, da so vsi življenjski pojavi v bistvu fizikalni in kemijski — ti so mehanisti; čeprav še ni uspelo vse tajnosti življenja prevesti na fizikalno in kemijsko zakonitost. Nekateri biologi pa se sklicujejo prav na te nerešene pojave in sodijo, da vodi življenjsko dogajanje neka posebna življenjska ali vitalna sila, ki se bistveno razlikuje od fizikalnih in kemijskih sil — ti so vitalisti. V organskem bitju vladata po tem nazoru dve zakonitosti; prva je mehanska, ki deluje vzročno (kavzalno — vsak vzrok

rodi svoj učinek), druga pa je vitalna, ki deluje svrhovito ali smotreno (finalno), to je svrhi ali smotru prikladno, to se pravi tako, da je organskemu bitju v prid. Stojita si torej nasproti dva nauka: mehanizem in vitalizem. Avtor naše knjige pové koj v uvodu (na str. 2), katero naziranje smatra za pravilno. „Mehanizam“ pravi „je doveo do utvrđenih činjenica današnje vede, a ne diči se time, da mu je uspelo odkriti tajne života. U tom nastojanju ide za devizom: što nije danas, bit će sutra! Vitalizam pa nepoznate i za sada nerastumačive pojave tumači novom nepoznanicom, umišljajući sebi pri tome, da je time problem riješen. A istom je nepoznanicom nemoguće riješiti istu nepoznanicu. S toga većina fiziologa stoji više na mehanističkom stajalištu . . .“. Prof. Vouk prihaja na drugem kraju svoje knjige še enkrat na prašanje vitalizma. V sklepnem poglavju namreč poroča o „psihologiji rastlin“ in pravi (na strani 344): Prirodoslovci, ki stoje na mehanističkom tumačenju životnih pojava, zabacuju svaku i najmanju pomisao na duševna svojstva bilja.“ „U novije je doba . . . R. H. Francé prenio na žalost, tu nauku (psihologiju bilja) u popularno-naučnu literaturu; a time je škodio nauci više, nego joj je koristio¹).“

Navedeni stavki iz Voukove bijologije čitatelja tudi prepričajo, da v njej najde jasen in večš pouk ne samo o pristno izkustvenih stvareh novodobne botanike, nego tudi o širših prašanjih, in celo o takem, ki že meji na spekulativno filozofijo, pa je vendar aktualno.

Ne smem skleniti, ne da bi se poleg notranjih odličnih prednosti spomnil tudi vnanjih. Knjiga je vseskozi prikupljivo opremljena; tisk in papir spričo

¹ Zdi se, da je Francé-jevo motrenje prišlo tudi že med Slovence. Avtor ocene o knjigi „Rastlinstvo naših Alp“ (Zvon 1919 str. 58) nekako pogreša v knjigi „misli, da bi mogla imeti rastlina neko notranjo silo, nekaj duševnega faktor, ki izraža njeno življenje in ki odločuje nad sleherni prilagoditvijo v smislu modernega neovitalizma“ in pravi, da ga je „čudno dirnilo“, ko je spoznal v pisatelju „strogo mehanistično mislečega prirodopisca.“ — Veseli me, da se morem kar na gorenje izjave prof. Vouk-a sklicati in čitatelj bo prepričan, da bi bila zgradba knjige o rastlinstvu naših Alp kaj šibka, ako bi jo bil jaz postavil na temelj mističnega vitalizma. G. ocenjevalec ugovarja zlasti spričo travniških rastlin. Na njih je „priroda“ izvršila čin preproste, pa čudovito uspešne tehnike, da jih reši škode, ki jim jo zadaje kosa. G. ocenjevalec vprašuje, ali so se res le zaradi košnje opremile s koreniko? Opazka v moji knjigi na strani 90 daje g. ocenjevalcu še poseben povod temu prašanju (Zvon l. c. str. 59). Naj opozorim, da se nahaja točni odgovor na ocenjevateljevo prašanje že na strani 91 moje knjige in se glasi: „Travniške rastline so se že na svojem prvotnem bivališču (v gozdu, ob robu gozda, ob potokih in na skalovju) opremile v boju za preživek večidel s korenikami . . .“. In dalje na str. 92: „Te naprave rabijo izborni, kadar se preselijo rastline na senošet, kjer jim kosa nemilo streže po življenju.“ G. ocenjevalec mi blage volje oprostí, ako sem se tu poslužil prilike, da pojasnim nesoglasje med njegovim in mojim stališčem. Prav rad pa porabim dano dobrodošlo mi priliko, in se g. ocenjevatelju najtopleje zahvaljujem za vobče dobrohotne laskave, celo prelaskave besede, ki je ž njimi v „Zvonu“ opozoril naše razumništvo na ocenjeno knjigo.

sedanjih težkoč zelo zadovoljiv; izredno nizka cena opozarja, da je mojstrsko delo izšlo ob mecenstvu zagrebške akademije znanosti — ob mecenstvu, ki izvira iz plemenite volje: ponesti prosveto med širše in širše kroge jugoslovanskega naroda!

Ferd. Seidl.

Meštrović o bodočih nalogah Jugoslavije. „Jugoslovenska demokratska liga“ (Ženeva, 1919) prinaša v prvi številki svojega prvega letnika sledeči Meštrovićev članek: „Ustvaritev jugoslovanske države je največje delo, kar jih je naš narod doslej dovršil. Umetniki in književniki so ga že davno pripravljali. Drugi naj presodijo, v koliki meri. Sedaj se mi zdi, da je prišla vrsta na znanstvenike. Umetniki morajo dajati ustvarjajoči polet, miselci pa morajo konstruirati. Sedaj je treba hitro zidati. Zidati novo skupno življenje in lastno jugoslovansko kulturo: z besedo, ki bo prihajala iz naše duše in imela zvok naših pljuč. Tako bomo na najboljši način ustregli sebi in človeštvu.

Ne ozirajmo se, odkod prihajamo, ampak glejmo, kam gremo. Pot, ki smo jo prehodili, je za nami. Mislimo na to, kaj bo jutri. Škropimo za seboj z blagoslovljeno vodo, pred seboj pa nosimo luč! Pokojnim blagoslovljeno vodo in večen spomin, bodočim ogenj in življenje! Da, tudi otroke je treba vaditi, da se ne bodo bali ognja, ker bodo kmalu z ognjem krščeni. Vse bodoče pokolenje bo ena sama velika vojska, vojska, ki bo šla naprej in pogazila zemljo in grobove v njej. V tej vojski bodo vsi enaki, ki bodo stopali z istim korakom. — Gorje bojazljivim in onim, ki se bodo ozirali po grobeh in kosteh, ker bodo sami pogaženi v zemljo.

Na bodoči zemlji ne bo niti pašnikov, niti lovišč, pred vsem pa ne bo na njej grobov. Vse se bo spremenilo v njivo in vinograd, ker bodoča vojska ne bo poznala niti lačnih, niti prosjakov, niti miloščine. Tej vojski ne bo sledil nikak trén. Za skupno mizo bo moral vsak prinesiti sam s seboj svoj kruh in svoje vino. Pri tej mizi ne bo mesta za one, ki bodo prišli praznih rok. Zato orjimo in sejajmo, da bo tudi naša žetev pravočasno zrela.

Ne pozabimo tudi na vinograd, zakaj dokler bodo ljudje, se bodo znamenovali in po njihovem znamenju se bodo spoznavali in klicali. Kakor doslej, bodo tudi poslej še poleg dni tudi noči, vojska pa mora iti tudi v temi naprej in zato mora imeti vsak oddelek svojo bakljo, ki mu bo razsvetljevala pot in ga varovala, da se ne bo izgubil iz narodne vojske. Naša baklja so nam bile doslej naše akademije, univerze, narodne šole, muzeji, gledališča, književne družbe, listi in časopisi. Odtod nam bo luč prihajala tudi poslej. Ampak naša vojska se je povečala in se razširila v celo veliko armado. Zato je treba, da od vseh strani prinašamo ognja za to veliko bakljo, da bo tem svetlejša in tem zanesljivejša vodnica pri nadaljnjih korakih naše velike armade.

Našo njivo smo doslej orali v raznih smereh in večkrat se je zgodilo, da so voli vlekli vsak na svojo stran, kar je oviralo setev, da ni mogla vzkaliti, ostale pa so tudi prazne lehe, na katerih ni bilo nobene žetve. Naša njiva je sedaj ena, na kateri se bo oralo vse, da ob času povodnji ne bodo ostajale mlake, ki bi ovirale setev; toda vsa zemlja se bo orala v eni smeri, plotov in mej ne bo, ker je treba, da se vsaka brazda poseje s plodnim zrnem.

Naša preteklost so trije grobovi, iz katerih moramo vzdigniti vse tri ostanke z vsemi njihovimi koščicami in jih prenesti v našo prestolno cerkev in jih pokopati pod glavnim oltarjem in jim prižgati večno luč, luč splošnega